
Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej

na lata 2017-2019

**UCHWAŁA NR XXXIII/828/17
RADY MIASTA GDYNI**

z dnia 28 czerwca 2017 r.

**w sprawie przyjęcia do realizacji Gdyńskiego Programu Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na
lata 2017 - 2019**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6a, art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2016 r., poz. 446, zm. poz. 1579 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 730 i 935.) i art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. 2016 r., poz. 814, zm. poz. 1579 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 730 i 935.) oraz art. 176 pkt 1, art. 180 pkt. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2017 r., poz. 697), uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2017 - 2019, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej Uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Gdyni.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady Miasta
Gdyni

Joanna Zielińska

Spis treści

4

Wstęp

6

I Diagnoza

6

01 Sytuacja demograficzna

8

02 Zasoby Miasta Gdynia w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

8

02.1 Zasoby wspierające rodziny w środowisku

13

02.2 Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej

17

03 Kierunki zmian w gdyńskim systemie wsparcia dziecka i rodziny na przestrzeni lat 2014–2016

17

03.1 Uzyskiwanie kompleksowej informacji o sytuacji gdyńskich rodzin w oparciu o zaplanowane działania o charakterze badawczym

19

03.2 Promowanie dobrych praktyk w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

21

03.3 Dowartościowanie współpracy ponadsektorowej w planowaniu i realizacji działań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

24

03.4 Rozwijanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem oraz doskonalenie standardów wsparcia w pieczy zastępczej

27

03.5 Wspieranie osób usamodzielnianych w procesie wchodzenia w dorosłość

28

03.6 Nagrody i wyróżnienia w obszarze gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny

29

04 Analiza SWOT

31

II Wizja systemu, cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki

36

III Limit rodzin zastępczych na lata 2017–2019

37

IV Monitoring i ewaluacja programu

38

V Finansowanie programu

39

VI Konsultacje społeczne

40

Podsumowanie

Wstęp

Priorytetem gdyńskiej polityki społecznej jest dobro rodziny postrzegane jako zapewnienie możliwości wsparcia rodziny we wszystkich wymiarach jej społecznego funkcjonowania. W zgodzie z tą wartością priorytetem jest zabezpieczanie kompleksowych form pomocy rodzinie w środowisku, a tam gdzie nie jest to możliwe – dowartościowanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem, przy jednoczesnym zmniejszaniu liczby dzieci w systemie pomocy instytucjonalnej.

Funkcjonujący system wsparcia rodzin opiera się na intensywnych działaniach profilaktycznych w środowisku a także stwarzaniu dzieciom warunków opieki i wychowania maksymalnie zbliżonych do naturalnych, wszędzie tam, gdzie nie udało się uniknąć sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Wyzwania, jakie stawia sobie gdyński samorząd w zakresie polityki rodzinnej to ciągłe specjalizowanie wsparcia w różnych jego wymiarach oraz przyjęcie horyzontalnej zasady ponadsektorowej współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę, zapewniającą uspołnioną wizję systemowych działań na rzecz rodzin nie wypełniających prawidłowo swojej funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Wejście w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej umocniło istniejące i wprowadziło nowe rozwiązania systemowe w pracy z rodziną przeżywającą trudności, zarówno tą naturalną, jak i zastępczą. Wspecjalizowano i poszerzono ofertę wsparcia świadczonego na rzecz rodzin, dostosowano struktury organizacyjne i zapewniono odpowiednie standardy realizowanych usług. Opracowany dokument wpisuje się jednocześnie w zapisy przedmiotowej ustawy, nakładające na gminy i powiaty obowiązek przygotowania trzyletnich programów wsparcia rodziny i rozwoju pieczy zastępczej.

W poprzedzającym okresie programowania, kierunki działań i cele strategiczne w tym obszarze wskazane zostały w *Gdyńskim Programie Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014–2016*. Dokument został przyjęty do realizacji przez Radę Miasta VI kadencji Uchwałą nr XLIII/885/14 z dnia 28 maja 2014 roku, zaś w trakcie jego realizacji powstało ogółem sześć raportów monitoringowych, określających stopień wdrożenia poszczególnych celów strategicznych. *Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2017–2019* wyznacza kierunki działań do realizacji w kolejnej, trzyletniej perspektywie programowej.

Obok ustawy, Program wpisuje się także w założenia *Gdyńskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* w zakresie programowania działań w kluczowych obszarach wsparcia społecznego.

Niniejszy dokument w pierwszej części prezentuje diagnozę istniejącego systemu wsparcia, uwzględniającą zarówno funkcjonujące na terenie miasta rozwiązania, współpracujące w tym obszarze podmioty, a także ukazuje dane, obrazujące istniejące kierunki zmian i zachodzące procesy. Podsumowanie części diagnostycznej stanowi analiza SWOT, wskazująca mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia związane z funkcjonowaniem systemu. Druga, strategiczna część Programu, wyznacza priorytety i cele do realizacji, wskazuje przebieg procesu monitorowania i ewaluacji Programu oraz źródła finansowania.

Diagnoza

01. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Model polskiej rodziny ulega przemianom. Utrzymuje się niska dzietność rodzin (por. 2010 rok – 1,4 VS. 2014 rok – 1,3), młodzi ludzie coraz później decydują się na zawarcie związku małżeńskiego, coraz częściej związki mają charakter nieformalny. Na przestrzeni tylko ostatnich 6 lat obserwuje się spadek zawieranych małżeństw o 21% (por. 2010 – 228.337 zawartych małżeństw, 2015 – 180.832)¹. Notuje się również znaczący spadek poziomu przyrostu naturalnego w okresie ostatnich lat, z poziomu 35.100 w 2008 roku do minus 25.613 w roku 2015². Społeczeństwo starzeje się – wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosił w 2015 roku 31 i systematycznie wzrasta (por. 2012 rok – 28).

Wprowadzenie rozwiązań w polityce prorodzinnej takich jak program rządowy Rodzina 500 Plus, ulga podatkowa na dzieci, urlop rodzicielski, Karta Dużej Rodziny, czy rozwiązania pozwalające na godzenie życia zawodowego i rodzinnego (tj. elastyczny czas pracy), mają na celu zachęcenie rodziców do podjęcia decyzji o powiększeniu rodziny.

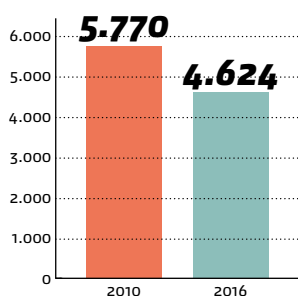
Rozwiązania przyjęte z poziomu krajowej polityki prorodzinnej nadają kierunki zmian i podkreślają znaczenie budowania przyjaznych warunków dla rozwoju polskich rodzin.

Sytuacja rodzin uwarunkowana jest nie tylko zmianami demograficznymi. Pozytywnym na ogół procesom zmian społecznych, ekonomicznych czy kulturowych towarzyszą nieodłączne zagrożenia. Bezrobocie, a co za tym idzie ubóstwo, trudności opiekuńczo-wychowawcze, przemoc czy uzależnienia to problemy, z którymi rodzina sama nie jest w stanie sobie poradzić.

Miejscem, do którego mogą zgłosić się rodziny przeżywające w/w trudności jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni. Analiza statystyk systemu pomocy społecznej ukazuje skalę oraz problemy, z jakimi borykają się gdyńskie rodziny. Zgodnie z danymi

¹ Źródło - GUS

² j/w

Wykres nr 1
Liczba rodzin korzystających ze
wsparcia MOPS w latach 2010
i 2016

MOPS za 2016 rok, w Gdyni pomocą objęte były **4.624** rodziny, w tym 932 rodziny z dziećmi. Jedynie 5,3% ogółu stanowiły rodziny, znajdujące się na poziomie minimum egzystencji (ubóstwo). Pomimo trudności z jakimi borykają się rodziny, dostrzegalna jest na przestrzeni lat, tendencja spadku liczby rodzin, które zostają objęte wsparciem MOPS (por. 2010 rok – **5.770** rodzin). Wynika to w znacznej mierze z efektywnego systemu wsparcia, który oferuje każdej rodzinie pomoc adekwatną do stwierdzonych potrzeb, przy jednoczesnym budowaniu zasobów do stopniowego jej usamodzielnienia.

Rodziny, które zwracają się o pomoc do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej borykają się z różnego rodzaju trudnościami, m.in. z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Spośród rodzin z dziećmi, korzystających ze wsparcia MOPS w 2016 roku (łącznie 932 rodziny) grupę 407 z nich stanowiły rodziny dotknięte tym problemem. W wielu z nich zostały naderwane lub zerwane więzi, a stopień występujących problemów (w tym nadużywanie alkoholu i przemoc), stwarza realne zagrożenie odebrania dzieci i umieszczenia ich w formach pieczy zastępczej. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się także tendencje związane z migracją rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Dotyczą one z jednej strony wzrastającej liczby rodzin „napływowych”, z drugiej zaś strony obserwuje się częste zmiany miejsca zamieszkania tych rodzin.

Inne problemy, mające destrukcyjny wpływ na życie rodziny i wychowujących się w niej dzieci, to przemoc oraz nadużywanie alkoholu. Jak wynika ze statystyk, liczba wszczętych w Gdyni procedur „Niebieskie Karty” utrzymuje się na przestrzeni ostatnich lat na porównywalnym poziomie (por. 2013 – 332 pNK, 2014 – 339 pNK, 2015 – 338 pNK, 2016 – 305 pNK). Pokazuje to, że problem przemocy w rodzinach nie jest już zamknięty „w czterech ścianach”. Analogicznie, liczba wniosków złożonych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sprawie zastosowania wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego utrzymuje się na przestrzeni ostatnich lat na zbliżonym poziomie (por. 2013 – 154 wnioski, 2014 – 196, 2015 – 194, 2016 – 151). W ostatnich latach dzięki poparciu samorządu nastąpił dynamiczny rozwój działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz alkoholizmowi, zwiększyła się wrażliwość i świadomość społeczna powodująca, że można otoczyć wsparciem środowiska przeżywające kryzys.

Zasygnalizowany obraz kondycji gdyńskiej rodziny stwarza konieczność ciągłego dostosowywania systemu wsparcia i reagowania na pojawiające się potrzeby. W oparciu o istniejące zasoby, a także poprzez wprowadzanie nowych rozwiązań, realizowana jest polityka rodzinna miasta, koncentrująca się na zapewnieniu adekwatnego wsparcia rodzinom zwracającym się o pomoc. Poniżej opisane zostały główne zasoby miasta wspierające rodziny w środowisku oraz zasoby zapewniające dzieciom opiekę i wychowanie w pieczy zastępczej.

02. ZASOBY MIASTA GDYNIA W OBSZARZE WSPARCIA DZIECKA I RODZINY

02.1. Zasoby wspierające rodziny w środowisku

02.1.1. WSPARCIE W PEŁNIENIU FUNKCJI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZEJ

Gdynia kontynuuje pozytywny trend promowania wartości jaką jest rodzina poprzez realizację programu Gdynia Rodzinna, przyjętego przez Radę Miasta i zakładającego realizację działań na rzecz gdyńskich rodzin do roku 2018. W ramach programu funkcjonuje strona internetowa www.gdyniarodzinnna.pl z bazą informacji o dostępnych w Gdyni ofertach dla rodzin, m.in. w zakresie inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych, placówek oferujących zajęcia dla dzieci, możliwości spędzania czasu wolnego. Rodziny z dziećmi mają możliwość korzystania z Karty Gdynia Rodzinna, umożliwiającej korzystanie ze specjalnych zniżek na różnego rodzaju imprezy kulturalno-sportowe oraz Karty Gdynia Rodzinna Plus, dla rodzin wielodzietnych, umożliwiających bezpłatne podróżowanie komunikacją miejską.

Do połowy 2016 roku
wydano

3.800

Kart Gdynia Rodzinna.

W ramach wspierania działań międzypokoleniowych program został uzupełniony również o gdyńską kartę seniora, która ma zwiększać możliwości wspólnego spędzania czasu przez wszystkie generacje gdyńskich rodzin. Inicjatywą podjętą w ramach programu Gdynia Rodzinna są Gdyńskie Kluby Rodzica, działające przy podmiotach takich jak biblioteki czy szkoły. Kluby dają możliwość spotkania się rodziców z dziećmi, wymiany doświadczeń oraz uzyskania wiedzy na temat rozwoju i wychowania dziecka od zapraszanych ekspertów.

W 2016 roku
funkcjonowało w Gdyni

15

klubów rodzica, zlokalizowanych
w różnych dzielnicach Gdyni.

Zaplecze wspierające rodziny w samodzielności i rozwoju stanowią instytucje i organizacje zlokalizowane na terenie miasta i działające w obszarze wsparcia dziecka i rodziny. Są to z jednej strony jednostki publiczne, z drugiej – przy wsparciu samorządu działa sieć organizacji pozarządowych oferujących dostęp do różnorodnych usług, takich jak: poradnictwo, organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży czy wsparcie materialne.

Istotnym zasobem wspierającym rodziny w środowisku są placówki wsparcia dziennego, które od 2015 roku znajdują się w nadzorze Zespołu Placówek Specjalistycznych i zostały przekształcone ze świetlic socjoterapeutycznych. Placówki wsparcia dziennego zapewniają

wsparcie dla dzieci, młodzieży i ich rodzin w postaci różnorodnych ofert, w tym programów socjoterapeutycznych z elementami dostępu do terapii indywidualnej i grupowej, zajęć edukacyjnych oraz sportowo-rekreacyjnych. Działalność placówek koncentruje się w szczególności na diagnozowaniu potrzeb dzieci i rodzin i organizowaniu adekwatnej pomocy, a rodzicom stwarza możliwość zwiększenia umiejętności wychowawczych.

W Gdyni, w roku 2016 działało 14 placówek wsparcia dziennego i były one prowadzone przez 9 organizacji pozarządowych (Stowarzyszenie Rozwoju Zawodowego i Osobistego „Zielona Myśl”, Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży „Vitava”, Gdyńskie Stowarzyszenie „Familia”, Stowarzyszenie Regionalne Centrum Wsparcia Społecznego, Stowarzyszenie św. Mikołaja Biskupa, Fundacja Zmian Społecznych „Kreatywni”, Stowarzyszenie „Perspektywa”, Stowarzyszenie Społecznej Edukacji Non Stop, Fundacja Inicjatyw Społecznych „Łajba”). W 2016 roku placówki zabezpieczyły miejsca dla 478 dzieci i młodzieży.

Od 2017 roku rozpocznie się realizacja partnerskiego projektu pn. „Rozwój usług społecznych w Gdyni”, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014–2020. Liderem projektu jest Laboratorium Innowacji Społecznych. Za realizację działań odpowiada też Zespół Placówek Specjalistycznych oraz dziewięć – wyłonionych w drodze konkursu – organizacji pozarządowych, wyspecjalizowanych w pracy z dziećmi i młodzieżą. Powstałe partnerstwo ma na celu zwiększenie dostępności usług społecznych w Gdyni, w tym skierowanych do rodzin oraz dzieci i młodzieży w ramach placówek wsparcia dziennego. W ramach projektu prowadzone będą m.in. działania ukierunkowane na rozwój usług wspierających rodzinę w prawidłowym pełnieniu jej funkcji, w tym działania profilaktyczne mające na celu ograniczenie liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej oraz pomoc w opiece i wychowaniu dzieci w ramach placówek wsparcia dziennego. W ramach projektu powstanie także na Oksywiu, przy ul. Śmidowicza 49, placówka pełniąca funkcję lokalnego domu sąsiedzkiego. Jej działalność ma pozytywnie wpłynąć na aktywizację międzysąsiedzką i integrację społeczności lokalnej. Projekt kładzie nacisk nie tylko na deinstytucjonalizację oraz personalizację usług społecznych w Gdyni, ale też ich integrację. Sieć placówek wsparcia dziennego, zaangażowanych w działania projektowe, będzie funkcjonowała pod wspólnym szyldem SPOT.

Szeroką działalność o charakterze edukacyjnym skierowaną do dzieci i młodzieży realizuje Młodzieżowy Dom Kultury, oferując wachlarz zajęć pozaszkolnych, w ramach których dzieci i młodzież od 4 do 18 roku życia może rozwijać swoje zainteresowania w 10 zróżnicowanych tematycznie pracowniach. W 2016 roku z zajęć MDK skorzystało ok. 1500 osób (www.mdk.gdynia.pl).

Sieć bibliotek działających na terenie Gdyni to miejsca, w których oprócz standardowej działalności związanej z udostępnianiem mieszkańcom zbiorów czytelniczych realizowane są ciekawe projekty, a wśród nich teatralne zajęcia edukacyjno-warsztatowe, wspólne czytanie, warsztaty rozwojowe, gry planszowe, zajęcia plastyczne. Dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami z dziedziny rozwoju i wychowania dziecka oraz grupy wsparcia dla rodziców (www.mbpbgdynia.pl).

Podobnie jak w przypadku bibliotek, także gdyńskie szkoły kierują swoją ofertę w godzinach popołudniowych do mieszkańców Gdyni, w tym także do dzieci, młodzieży i rodziców. W ramach autorskiego programu gdyńskiego samorządu „Szkoła Otwarta”, w 17. gdyńskich szkołach organizowane są zajęcia o charakterze sportowym, edukacyjnym czy prozdrowotnym, w których uczestniczy średniorocznie blisko 6.000 osób.

Szczególną ofertę dla gdyńskiej młodzieży w wieku 13–25 lat posiada „Wymiennikownia – Młodzieżowe Centrum Innowacji Społecznych i Designu”. Jego główną misją jest wspieranie oddolnych inicjatyw i pomoc w realizacji pomysłów, pozwalających młodzieży na czynne wspieranie ich indywidualnego rozwoju, zaszczerpienie nowych pasji zainteresowań, wymianę doświadczeń, ciekawe spędzanie wolnego czasu. Formuła miejsca ma charakter otwartej przestrzeni społecznej – kalendarz zajęć i warsztatów odbywających się w Wymiennikowni powstaje na bieżąco, na podstawie projektów zgłaszanych przez aktywnych, młodych gdynian.

W 2016 roku zapoczątkowano także kompleksowe, zintegrowane działania rewitalizacyjne na rzecz lokalnej społeczności, które są prowadzone na sześciu wytypowanych obszarach miasta, wykazujących się m.in. koncentracją negatywnych zjawisk społecznych. Interesariuszami rewitalizacji jest szerokie grono gdyńskich podmiotów. Jednym z nich jest Laboratorium Innowacji Społecznych oraz MOPS Gdynia, który rozpoczął dynamiczny rozwój usług o charakterze interwencyjnym na obszarach rewitalizowanych. W kolejnych latach interwencje będą realizowane poprzez pracę socjalną na dwóch poziomach (intensywnym i pogłębionym) w odniesieniu do rodzin i osób, a także na poziomie koalicji podmiotów lokalnych z obszarów objętych rewitalizacją.

02.1.2. WSPARCIE SPECJALISTYCZNE NA RZECZ RODZIN ZAGROŻONYCH I DOTKNIĘTYCH KRYZYSEM

Gdynia dysponuje znacznym potencjałem instytucji i placówek wsparcia dziennego, które przyczyniają się do kompensacji deficytów dzieci i młodzieży z gdyńskich rodzin. Wśród nich można wymienić trzy Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, które prowadzą pracę o charakterze diagnostyczno-terapeutycznym, udzielając bezpłatnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży, ich rodzicom i nauczycielom. Poradnie oferują udział w grupach edukacyjnych dla rodziców, cyklach spotkań rozwijających kompetencje językowe i komunikacyjne dzieci, czy cyklach warsztatów usprawniających percepcję słuchową dzieci. Prowadzone są także konsultacje logopedyczno-psychologiczne dla rodziców z małymi dziećmi.

Funkcję profilaktyczną, reintegracyjną i socjalizacyjną wobec rodzin z trudnościami w spełnianiu swoich funkcji, z jednoczesnym oddziaływaniem na rodziców w kierunku pogłębiania ich odpowiedzialności za właściwe wychowanie własnych dzieci, spełnia Zespół Placówek Specjalistycznych im. K. Lisieckiego „Dziadka” (ZPS). W ramach ZPS funkcjonują m.in. trzy placówki wsparcia dziennego przeznaczone dla dzieci i młodzieży, tj.: Ognisko Wychowawcze (dzieci w wieku 7–13 lat), Specjalistyczna Placówka Wsparcia Dziennego (młodzież w wieku 11–18 lat) oraz Placówka Animacji Środowiskowej „STARTER” (młodzież usamodzielniana u progu pełnoletniości). Placówki oferują m.in. grupowe zajęcia

socjoterapeutyczne, konsultacje diagnostyczne i terapie indywidualne. W roku 2016 roku objęły wsparciem 211 osób.

Rodziny, które znalazły się w sytuacji kryzysowej mogą liczyć na działania instytucji powołanych do wspierania rodzin dotkniętych problemem przemocy. W Gdyni realizowany jest *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020*, który wyznacza horyzontalny plan działań do realizacji w obszarze przeciwdziałania i rozwiązywania problemu przemocy w rodzinie. Rodziny mogą skorzystać z usług Ośrodka Interwencji Kryzysowej i Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie. Placówki oferują szeroki wachlarz wsparcia dla osób uwikłanych w problem przemocy w rodzinie, w tym zapewniają: pomoc psychologiczną, socjalną, prawną, całodobowe dyżury interwencyjne, bezpłatną psychoterapię indywidualną, par i rodzin, a także prowadzenie „Niebieskiego Pokoju” (miejsca bezpiecznego przesłuchiwania krzywdzonych dzieci), programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc oraz schronienie w hostelu (7 miejsc, z których w 2016 roku skorzystało narastająco 21 osób). Ważnym elementem systemowego wsparcia osób uwikłanych w przemoc w rodzinie jest „Niebieski Patrol”, czyli wspólne interwencje funkcjonariuszy policjantów i specjalistów-psychologów ZPS. Stanowi on formę poradnictwa specjalistycznego i psychologicznego, świadczonego w miejscu zamieszkania osób uwikłanych w przemoc, połączonego z działaniami o charakterze interwencyjnym. Ponadto od 2011 roku funkcjonuje „pokój dla sprawców przemocy”, stanowiący narzędzie dla prokuratorów i sędziów, aby móc czasowo odizolować osoby stosujące przemoc od wspólnego zamieszkania z osobami doznającymi przemocy.

W celu jak najskuteczniejszego współdziałania i uzupełniania się podmiotów w rozwiązywaniu problemu przemocy, od 2011 roku funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny (ZI). Osoby doznające i stosujące przemoc obejmowane są profesjonalnym wsparciem grup roboczych. Zaangażowanie we współpracę specjalistów z różnych dziedzin pozwala na budowanie komplementarnych i wzajemnie uzupełniających się planów wsparcia na rzecz rodziny uwikłanej w problem przemocy.

Do wsparcia zadań ZI, w 2013 roku wyodrębniono w strukturze MOPS Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, do którego zadań należy animowanie działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w Gdyni, koordynowanie wszystkich procedur „Niebieskie Karty” wszczętych w Gdyni oraz prowadzenie działań wspierających na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc.

Innym, równie dojmującym problemem, który dotyka mieszkańców Gdyni i często współwystępuje z problemem przemocy jest uzależnienie, w szczególności od alkoholu. W Gdyni realizowany jest *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016–2020* oraz *Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii i Uzależnieniom Behawioralnym na lata 2016–2020*. Programy te przedstawiają wieloletnią perspektywę działań gminy w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Bezpłatną, profesjonalną pomoc terapeutyczną dla osób używających szkodliwie alkoholu, uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem od alkoholu i innych substancji psychoak-

tywnych świadczy SPZOZ Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień. Różnorodne formy działań, służących rozwiązywaniu problemów uzależnień, dostosowane są do potrzeb różnych grup odbiorców, m.in.: osób uzależnionych, osób współuzależnionych, osób doświadczających przemocy, osób z syndromem DDA, osób w różnych grupach wiekowych, w tym dla młodzieży w wieku gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.

Od 2015 roku funkcjonuje Gdyńskie Centrum Diagnostyki i Terapii FASD, zajmujące się problematyką uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego powstałego w wyniku spożywania przez matkę alkoholu w ciąży. Centrum prowadzi kompleksowe działania o charakterze diagnostycznym, terapeutycznym, wychowawczym oraz edukacyjnym. Jest to pierwsze tego typu Centrum w kraju w całości finansowane przez samorząd.

W celu jak najskuteczniejszego wspierania osób i rodzin z problemem uzależnienia od alkoholu, w 2016 roku wyodrębniono w strukturze organizacyjnej MOPS Gdynia Zespół ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, który koordynuje m.in. działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Klubu Abstynenta Krokus.

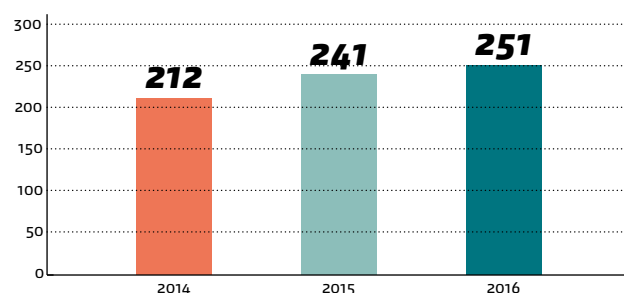
W zasobach miejskich znajdują się także Schronisko z funkcją interwencyjnego punktu noclegowego dla osób w stanie nietrzeźwości i upojonych alkoholem, prowadzone przez Stowarzyszenie „Alter-Ego”, które zapewnia warunki do noclegu dla 20 osób wymagających interwencyjnego wsparcia oraz Pomieszczenie dla Osób Zatrzymanych, prowadzone przez policję, a przeznaczone dla osób nietrzeźwych w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu tych osób lub osób postronnych, zapewniające 18 miejsc.

Osoby stykające się z problemem uzależnienia mogą skorzystać z bardzo bogatej miejskiej oferty grup wsparcia/samopomocowych, w tym grup dedykowanych odbiorcom ze specyficznymi potrzebami. Regularnie prowadzone są spotkania grup Anonimowych Alkoholików, Anonimowych Hazardzistów, Anonimowych Żartoków, AL.-Anon, a także grupy samopomocowe i psychoedukacyjne DDA i DDD, spotkania spikerskie, maratony terapeutyczne, świadczone przez organizacje pozarządowe, bądź podmioty prowadzące działalność gospodarczą, pozostające w nadzorze merytorycznym MOPS Gdynia.

Do dzieci i młodzieży skierowana jest bogata oferta działań z zakresu profilaktyki w tym uzależnień. Szeroką ofertę sposobów konstruktywnego spędzania czasu wolnego, w szczególności imprez sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych zapewnia Gdyńskie Centrum Sportu. Wiele jednostek miejskich (w tym Urząd Miasta Gdyni, MOPS, OPiTu, ZPS, placówki wsparcia dziennego) organizuje także wypoczynek letnio-zimowy dla dzieci i rodzin dotkniętych problemem uzależnienia. Szkolne programy wychowania, których elementem składowym jest realizacja programów profilaktyki uzależnień realizowane są także przez wszystkie gdyńskie szkoły.

Znaczącym uzupełnieniem gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny jest trójpodział pracy socjalnej wraz z asystenturą rodzin, prowadzony w MOPS.

Zróżnicowanie poziomów pracy socjalnej przyjmuje trzy formy: regularną pracę socjalną, pogłębioną pracę socjalną oraz intensywną pracę socjalną. O zakwalifikowaniu rodziny/osoby do danej formy wsparcia decyduje w głównej mierze stopień nasilenia występujących problemów społecznych oraz poziom posiadanych zasobów i motywacji do zmiany. W 2016 roku 18. pracowników socjalnych Zespołu IPS objęło wsparciem 136 rodzin, zaś 10 asystentów rodziny współpracowało ze 115 rodzinami. Jednocześnie, obserwowany jest rokrocznie wzrost liczby rodzin, obejmowanych w MOPS Gdynia bardziej zintensyfikowanymi, niż regularna praca socjalna, formami wsparcia i oddziaływania (por. 2014 – **212** rodzin, 2015 – **241** rodzin, 2016 – **251** rodzin).

Wykres nr 2
Liczba rodzin, objętych w MOPS Gdynia asystenturą lub intensywną / pogłębioną pracą socjalną

W kontekście usług o charakterze specjalistycznym, odpowiadających na specyficzne potrzeby gdyńskich rodzin, warto również wskazać na trend w kierunku zwiększania dostępności i rozwijania tego typu usług dla mieszkańców. W 2015 roku ofertę usług opiekuńczych MOPS Gdynia rozszerzono o specjalistyczne usługi opiekuńcze dla młodzieży i dorosłych ze spektrum autyzmu (w tym z Zespołem Aspergera) oraz o specjalistyczne usługi opiekuńcze w formie zajęć rehabilitacyjnych dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi. Od 2015 roku instytucjonalna oferta MOPS Gdynia obejmuje także zapewnienie grupowego wsparcia terapeutycznego dla osób z podwójną diagnozą (uzależnienie współwystępujące z zaburzeniem psychicznym) oraz ich rodzin, a także psychologicznego wsparcia indywidualnego i grupowego (konsultacje, poradnictwo, terapia krótkoterminowa i długoterminowa, interwencje kryzysowe), w tym dedykowanego wszystkim członkom rodziny.

02.2. Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej

Od 2011 wraz z wejściem w życie Ustawy o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej zarejestrowano dynamiczny rozwój działań i ofert w obszarze rodzinnej pieczy zastępczej.

Ustawa wprowadziła m.in. uregulowania prawne dotyczące organizacji systemu pieczy zastępczej oraz usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.

W celu właściwego zabezpieczenia zadań nałożonych niniejszą ustawą, w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Gdyni od 2012 roku funkcjonuje Zespół ds. pieczy zastępczej (od września 2014 roku jako Zespół ds. rodzinnej pieczy zastępczej), który przejął zadania z zakresu rodzinnej pieczy zastępczej oraz zajął się pozyskiwaniem i szkoleniem kandydatów na rodziców zastępczych. Zespół ten ściśle współpracuje z Zespołem ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia, który realizuje pozostałe zadania, wynikające z powyższej ustawy tj. usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, realizuje świadczenia dla rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i osób usamodzielniających się oraz wykonuje określone czynności kontrolne w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

02.2.1. RODZINNE FORMY PIECZY ZASTĘPCZEJ

Charakteryzując rodzinne formy opieki w Gdyni, dominujące pod względem liczby wychowujących się w nich dzieci są **rodziny spokrewnione** (dziadkowie lub rodzeństwo dziecka), w których w 2016 roku wychowywało się 204 dzieci (tj. 51,4% wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy). Jest to, jak wspomniano wyżej najliczniejsza grupa wśród rodzinnych form pieczy zastępczej (166 rodzin) i jednocześnie objęta szerokim wachlarzem wsparcia w wychowaniu dzieci m.in. w postaci pracy koordynatorów pieczy zastępczej, psychologa i pedagoga.

Kolejną liczną grupę stanowią **rodzinne domy dziecka**, w których wychowywało się w 2016 roku 90 gdyńskich dzieci (tj. 22,7%). Ta forma pieczy umożliwia wspólne wychowywanie się licznych rodzeństw i z tego powodu jest jedną z najbardziej pożądanym form opieki nad dziećmi. W 2016 roku funkcjonowało 13 rodzinnych domów dziecka, zapewniających opiekę gdyńskim dzieciom.

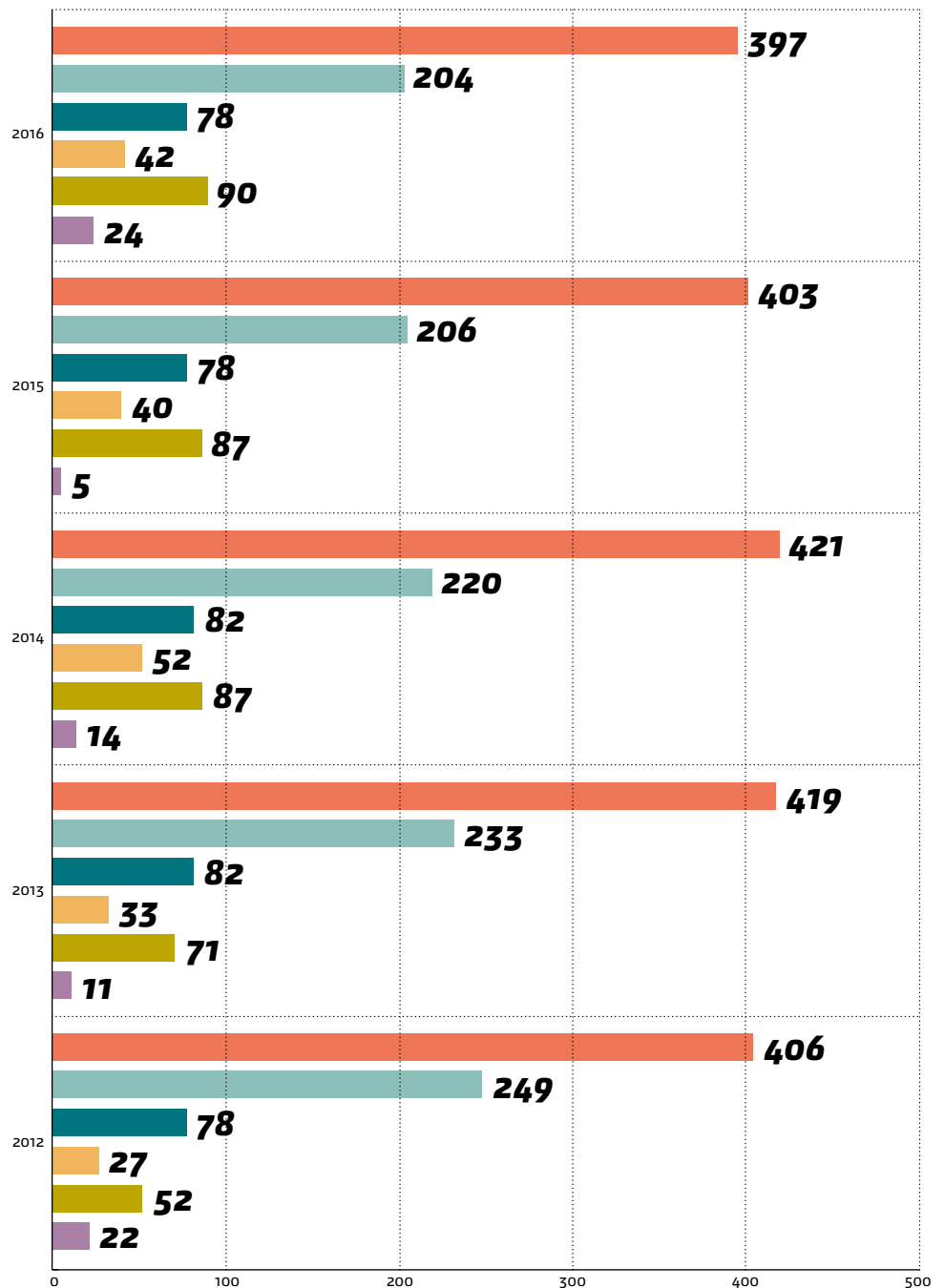
Kolejną formą rodzinnej pieczy zastępczej są **rodziny niezawodowe** (z dalszym pokrewieństwem – ciecie, wujkowie, a także osoby niespokrewnione). W 2016 roku w 60 rodzinach niezawodowych wychowywało się 78 dzieci, czyli 19,7% wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach opieki.

W 2016 roku, w 15 zawodowych **rodzinach zastępczych** wychowywało się łącznie 42 dzieci (tj. 10,6%). Spośród nich: w 3 zawodowych rodzinach zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego przebywało w ciągu roku 16 dzieci, w 4 zawodowych rodzinach zastępczych – 12 dzieci, a w 8 zawodowych specjalistycznych rodzinach zastępczych przebywało 14 dzieci o specjalnych potrzebach związanych ze stanem zdrowia.

W Gdyni, w 2016 roku funkcjonowało także 8 **rodzin pomocowych**, w których znalazło tymczasową opiekę 24 dzieci.

Proporcje dotyczące liczby dzieci przebywających na przestrzeni lat w rodzinnej pieczy zastępczej, w tym w podziale na różne jej formy, obrazuje wykres nr 3.

- dzieci przebywające w rodzinnej pieczy zastępczej
- dzieci przebywające w rodzinach spokrewnionych
- dzieci przebywające w rodzinach niezawodowych
- dzieci przebywające w rodzinach zawodowych
- dzieci przebywające w rodzinnych domach dziecka
- dzieci przebywające w rodzinach pomocowych

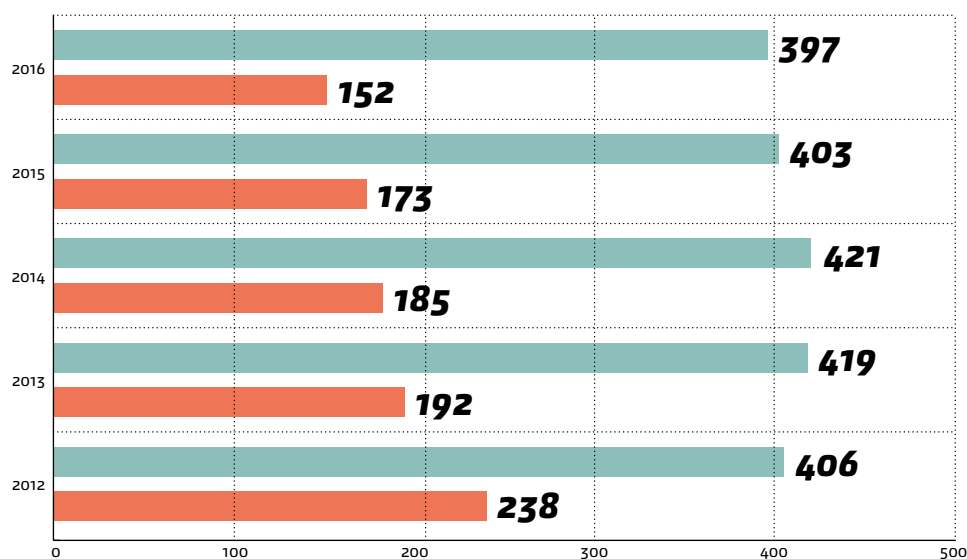
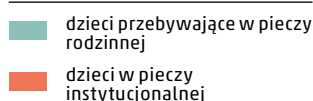
Wykres nr 3
Dzieci przebywające w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012-2016

Uwaga: liczba dzieci przebywających w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej nie sumuje się do liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej ogółem z uwagi na możliwość przekształcenia profilu rodziny w trakcie danego roku kalendarzowego; w odniesieniu do liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej ogółem podano liczbę narastającą i rozłączną (jedno dziecko liczone jeden raz)

02.2.2. INSTYTUCJONALNE FORMY PIECZY ZASTĘPCZEJ

W Gdyni obserwuje się stały trend w kierunku zmniejszania się liczby dzieci przebywających w systemie pieczy zastępczej (por. 2012 rok – 644 dzieci VS. 2016 rok – 549 dzieci; zob. wykres nr 5 na stronie 24). Tendencja ta jest szczególnie widoczna w pieczy instytucjonalnej, w której w porównaniu z rokiem 2012 obserwowany jest spadek liczby dzieci tam przebywających o 36% (por. 2012 – 238 dzieci VS. 2016 – 152; zob. wykres nr 4). Oznacza to, że w pierwszej kolejności dzieci kierowane są do rodzinnych form wsparcia, a dopiero po wyczerpaniu możliwości zabezpieczenia opieki w tej formie pieczy, poszukuje się miejsca w pieczy instytucjonalnej (dotyczy tylko dzieci powyżej 10 roku życia).

Instytucjonalne formy pieczy zastępczej mają charakter małych, kameralnych placówek, w jak największym stopniu dostosowanych do wieku dzieci oraz ich potrzeb. Wychowuje się w nich proporcjonalnie mniej dzieci niż w formach rodzinnych, co obrazuje wykres nr 4.

Wykres nr 4
Dzieci przebywające w pieczy zastępczej w podziale na formy pieczy rodzinnej i instytucjonalnej 2012–2016

W ramach tej formy pieczy zastępczej, na koniec 2016 roku funkcjonowało 10 placówek opiekuńczych, w tym 2 typu socjalizacyjnego, 3 placówki łączące zadania typu socjalizacyjnego i interwencyjnego oraz 5 placówek typu rodzinnego. Placówki całodobowe dysponowały w 2016 roku 115 miejscami, z których skorzystało narastająco 152 dzieci, w tym w placówkach typu rodzinnego wychowywało się 55 dzieci. Wspomniane 2 placówki typu socjalizacyjnego, prowadzone są przez Gdańską Fundację Innowacji Społecznej („Dom na Klifie” oraz „Dom pod Magnolią” – obie przeznaczone dla czternaściorga dzieci). W placówkach tych w 2016 roku przebywało narastająco 33 dzieci.

Dowartościowanie rodzinnych form opieki, spowodowało na przestrzeni ostatnich lat, systematyczne zmniejszanie się liczby miejsc o charakterze instytucjonalnym. Tendencja ta, oraz konieczność osiągnięcia obowiązujących standardów, doprowadziły do likwidacji Domu Dziecka i powstania w 2014 roku trzech odrębnych placówek (tj. Placówki Opiekuńczo-Wychowawczej Nr 1, 2 i 3 w Gdyni), zarządzanych przez Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych. Placówki przeznaczone są ogółem dla 42 podopiecznych, każda z nich posiada po 4 miejsca interwencyjne.

03. KIERUNKI ZMIAN W GDYŃSKIM SYSTEMIE WSPARCIA DZIECKA I RODZINY NA PRZESTRZENI LAT 2014-2016

03.1. Uzyskiwanie kompleksowej informacji o sytuacji gdyńskich rodzin w oparciu o zaplanowane działania o charakterze badawczym

Zgodnie z wypracowanym horyzontalnym planem niezbędnych badań, opartym w głównej mierze o zapisy opracowywanych i/lub obowiązujących programów sektorowych oraz potrzeby określone z początkiem danego roku kalendarzowego w rocznych planach działania poszczególnych jednostek organizacyjnych MOPS Gdynia, badania i analizy objęły zróżnicowane tematycznie obszary, wśród nich m.in. takie jak: przemoc w rodzinie, uzależnienia, zaburzenia psychiczne, bezdomność, mapowanie zasobów i potrzeb profesjonalistów oraz społeczności lokalnych. Na przestrzeni lat 2014-2016 zrealizowano ponad 30 przedsięwzięć badawczych na temat zjawisk występujących w rodzinach, ich skali oraz rodzaju zagrożeń.

Prowadzone badania i analizy, o których mowa, nie ograniczały się wyłącznie do jednej metody i techniki badawczej. Korzystano zarówno z metod jakościowych, w tym w szczególności *desk research* oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych, jak i ilościowych, czasem z obu jednocześnie w ramach pojedynczego przedsięwzięcia badawczego i przy zastosowaniu zasad triangulacji metodologicznej. Warto również podkreślić, iż część ze zrealizowanych badań miała charakter populacyjny i prowadzona była w oparciu o reprezentatywny, losowy dobór respondentów. Poniżej zaprezentowano najważniejsze z nich³.

³ Wykaz wszystkich przedsięwzięć badawczych, zrealizowanych w Gdyni w latach 2014-2016, wraz ze szczegółowymi opisami, znajduje się w sześciu, półrocznych raportach monitoringowych z realizacji *Gdyńskiego Programu Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014-2016*.

W obszarze problematyki przemocy w rodzinie na uwagę zasługuje realizacja badania *desk research* obejmującego pogłębioną analizę procedur „Niebieskie Karty”, wszczętych w Gdyni w latach 2011–2015 tj. na bazie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Analizie poddano ogółem 1.353 procedury „Niebieskie Karty”. Realizacja badania stanowiła odpowiedź na sformułowaną w *Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020* potrzebę opracowywania lokalnych diagnoz w zakresie przemocy w rodzinie odnoszących się do całości populacji w Gdyni. Niezbędnym elementem przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest bowiem posiadanie rzetelnej diagnozy problemu i potrzeb środowiska lokalnego. Statystyki ilościowe dają niepełny obraz zjawiska przemocy – często są niepełne lub rozdrobnione pomiędzy różnorodne instytucje zajmujące się na co dzień problematyką przemocy. Istniejące analizy i badania społeczne, w tym te jakościowe, w głównej mierze charakteryzują zaś zjawisko przemocy w rodzinie albo poprzez kontekst ogólnokrajowy bądź wojewódzki, albo też określonych grup społecznych. Wyniki badania – przedstawione w publikacji pn. *„Procedury „Niebieskie Karty” w Gdyni jako źródło udokumentowanej wiedzy o problemie przemocy w rodzinie”* – dają szczegółową charakterystykę demograficzno-społeczną lokalnej populacji oraz możliwość formułowania rekomendacji niezbędnych do tworzenia systemu wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc oraz przyczyniają się do wzrostu wiedzy specjalistów oraz społeczności lokalnej o problemie przemocy, co pozwala m.in. na przeciwdziałanie stereotypizacji zjawiska.

Tożsame badanie przeprowadzono także w odniesieniu do problematyki uzależnień od alkoholu. Przedmiot badawczy stanowiły 453 wnioski złożone do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2013–2015. Analogicznie jak procedury „Niebieskie Karty”, wnioski kierowane do GKRPA dotyczą wszystkich mieszkańców miasta, niezależnie od faktu czy są oni klientami ośrodka pomocy społecznej. Innymi słowy, badanie pozwoliło na zdiagnozowanie skali problemu alkoholowego w odniesieniu do wszystkich gdynian, nie zaś do żadnej zindywidualizowanej, czy skonkretyzowanej grupy mieszkańców miasta. Wyniki upowszechniono w raporcie badawczym pn. *„Profil socjodemograficzny osób skierowanych na przymus leczenia”*. Najważniejsze wnioski posłużyły także jako element diagnozy zawartej w *Gminnym Programie Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016–2020*.

W obszarze problematyki uzależnień, warto ponadto wspomnieć o realizacji badania ankietowego ESPAD przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie 1.007 respondentów (uczniów gdyńskich klas gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych) oraz cykl badań jakościowych przeprowadzonych wśród zróżnicowanych grup respondentów metodą indywidualnego wywiadu pogłębionego (osoby uzależnione, leczące się w trybie ambulatoryjnym i stacjonarnym; osoby uczęszczające na grupy AA; profesjonaliści zawodowo zaangażowani w problematykę wsparcia osób z problemem uzależnienia od alkoholu). Wnioski z badań posłużyły m.in. do określenia zasobów i potrzeb lokalnego systemu wsparcia osób z problemem uzależnienia.

Nowatorskim w skali kraju było także badanie poświęcone fonoholizmowi. Badanie zostało przeprowadzone wśród młodzieży szkolnej w wieku 12–18 lat oraz wśród nauczycieli i kadry pedagogicznej. Elementem składowym były również badania uzupełniające w stosunku do badań młodzieży, rozszerzające próbę badawczą o osoby dorosłe będące rodzicami uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych oraz specjalistów (psychologów, psychiatrów, terapeutów uzależnień, pedagogów szkolnych). Głównym celem badania było dokonanie diagnozy, upowszechnienie wiedzy oraz wypracowanie rekomendacji do systemu wsparcia w zakresie problemu uzależnienia od telefonu komórkowego w różnych grupach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej.

Ważnym komponentem zrealizowanych przedsięwzięć była ponadto realizacja cyklu badań w obszarze zdrowia psychicznego, przeprowadzonych na łącznej próbie ponad 2.300 respondentów (w tym wśród specjalistów w Gdyni zajmujących się zawodowo ochroną zdrowia psychicznego, osób doświadczających zaburzeń zdrowia psychicznego, uczniów gdyńskich szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych oraz dorosłych mieszkańców Gdyni w wieku 18–75 lat). Badania miały na celu z jednej strony diagnozę kondycji zdrowia psychicznego gdynian, z drugiej zaś – ewaluację gdyńskiego systemu wsparcia osób i rodzin doświadczających problemów w zakresie zdrowia psychicznego, w tym posiadających członków przewlekłe chorujących psychicznie. Wyniki badań zostaną wykorzystane na potrzeby *Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2021*.

W chwili obecnej – w kontekście przedsięwzięć badawczych – za najważniejszą i najpilniejszą potrzebę uznano realizację badań dedykowanych usamodzielnianym wychowankom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze oraz wypracowanie mechanizmów do systematycznej i kompleksowej oceny skuteczności działań.

03.2. Promowanie dobrych praktyk w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

Szczególną formą działań o charakterze ponadsektorowym są inicjatywy promujące dobre praktyki w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, czy podnoszące świadomość społeczną w kwestiach związanych z zagrożeniami dla jej funkcjonowania. Rok 2016 był szczególnie pod względem wydarzeń skierowanych do rodziców i dzieci, do których zaliczyć można kampanie społeczne, dedykowane konferencje, prelekcje dla rodziców, publikacje przybliżające tematykę rodziny, oraz prace nad utworzeniem platformy internetowej ułatwiającej dostęp do informacji nt. możliwości uzyskania wsparcia.

Stałym elementem na mapie edukacyjnej Miasta stała się coroczna kampania Biała Wstążka uświadamiająca problem przemocy mężczyzn wobec kobiet oraz prezentująca wieloaspektowe i interdyscyplinarne rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy, wypracowane przez szereg instytucji zajmujących się tą kwestią. Zaletą kampanii jest włączanie do niej coraz szerszego kręgu instytucji miejskich, szczególnie placówek oświatowych,

zaś „ambasadorami” kampanii często jest młodzież ucząca się. Kampanii towarzyszą różnorodne wydarzenia o charakterze miejskim, takie jak: rozpowszechnianie wśród gdynian plakatów i ulotek informacyjnych, organizowanie konkursów i warsztatów dla uczniów. Zwieńczenie corocznej edycji kampanii, odbywa się w grudniu w postaci konferencji miejskiej i przy udziale szerokiego grona służb pomocowych oraz członków gdyńskiego Zespołu Interdyscyplinarnego.

Na przestrzeni całego 2016 roku odbywały się konferencje i seminaria dedykowane rodzinom i specjalistom pracującym na rzecz rodzin – takie jak Dzień Rodzicielstwa Zastępczego, promujący ideę pozyskiwania rodziców zastępczych dla dzieci pozbawionych opieki rodziny, konferencja „Chodźcie na plac! – Gdyński dzień animacji środowiskowej po raz drugi”, poświęcona gdyńskim praktykom w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną, realizowanym w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz ogólnopolski Zlot Asystentów Rodziny, który posłużył do poszerzenia wiedzy i umiejętności w zakresie pracy z rodziną oraz dyskusji o profesjonalizacji zawodu asystenta rodziny. Konferencje i seminaria były okazją do integracji środowisk praktyków, teoretyków i innych profesjonalistów działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, wymiany doświadczeń, dzielenia się dobrymi praktykami oraz doskonalenia własnego warsztatu pracy. Wydarzeniom towarzyszyła szeroka kampania medialna w lokalnej prasie i telewizji oraz szereg prelekcji i publikacji tematycznych przybliżających gdyńskie dobre praktyki we wspieraniu rodzin.

W 2016 roku wydano dwie publikacje: *„Kurs na rodzinę – gdyńskie sposoby skutecznego pomagania”*, prezentującą gdyński model wspierania rodzin oraz *„FASD – w trosce o dziecko”*, upowszechniającą problematykę związaną ze szkodliwym używaniem alkoholu przez matki w ciąży. W ślad za publikacjami zorganizowano dwie prelekcje dla rodziców. Pierwsza z nich odbyła się pod hasłem „Ogólna instrukcja obsługi dziecka, czyli jak pozytywnie wychowywać i nie zwariować”, skierowana do rodziców dzieci młodszych, której towarzyszyły warsztaty integracyjne dla rodziców z dziećmi. Druga z nich – „Rodzicielstwo jako bycie z dzieckiem i dla dziecka – wyzwania i zadania rodzin zastępczych i zrekonstruowanych”, skierowana była z kolei dla rodziców zastępczych i osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej. Oba wykłady miały charakter otwarty i były wspólnym przedsięwzięciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Pełnomocnika Prezydenta Miasta Gdyni ds. Polityki Rodzinnej.

Dbano o podnoszenie wiedzy i dostępności mieszkańców do zasobów informacyjnych Gdyni w kluczowych aspektach życia społecznego i problematyki społecznej. Oprócz portali dedykowanych problematyce przemocy (www.bialawstazkagdunia.pl; www.zatrzymajprzemoc.pl), zbudowano sieć współpracy, która doprowadziła do stworzenia innowacyjnego portalu www.gdyniawspiera.pl ułatwiającego dostęp do informacji o usługach świadczonych przez miasto Gdynia. Portal jest narzędziem, sieciującym instytucje i organizacje, zawierającym wszelkie informacje o bezpłatnych formach wsparcia, dedykowanego gdynianom doświadczającym problemów w codziennym funkcjonowaniu, jak i specjalistom, którzy poszukają informacji na temat zasobów i dostępnych form wspierania rodzin we wszystkich

obszarach deficytowych. Portal, oferuje przejrzystą formułę prowadzenia użytkownika do kluczowej informacji za pomocą wybieranych odpowiedzi.

03.3. Dowartościowanie współpracy ponadsektorowej w planowaniu i realizacji działań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

Mocną stroną gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny jest funkcjonująca od wielu lat koalicja, przyczyniająca się do zwiększenia efektywności i jakości podejmowanych inicjatyw. Koalicjanci angażują się wzajemnie w działania partnerów, systematycznie wymieniają informacje i doświadczenia. Partnerzy wspólnie wypracowują i wdrażają skuteczne działania w odpowiedzi na zmieniającą się rzeczywistość społeczną, w tempie adekwatnym do potrzeb.

Zasada partnerstwa ponadsektorowego jest dobrą praktyką w systematyzowaniu pracy z dzieckiem i rodziną w ramach działalności zespołów multiprofesjonalnych. W spotkaniach zespołów biorą udział przedstawiciele podmiotów, zaangażowanych bezpośrednio w pracę z rodziną oraz służb miejskich, w tym przedstawiciele: MOPS (pracownicy socjalni, asystenci rodziny, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej), Kuratorskiej Służby Sądowej, Policji, Straży Miejskiej, gdyńskich placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówek wsparcia dziennego, szkół, przedszkoli, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych, Zespołu Placówek Specjalistycznych, Laboratorium Innowacji Społecznych oraz organizacji pozarządowych. W zależności od zdiagnozowanych potrzeb, przyjętej strategii działania oraz wymogów ustawowych, zespoły pełnią różne funkcje. Część z nich dokonuje kwalifikacji do odpowiedniego poziomu pracy socjalnej w ramach trójpodziału pracy socjalnej lub asystentury rodziny realizowanych w MOPS. Zespoły spotykają się regularnie także w celu dokonywania okresowej oceny sytuacji dziecka przebywającego w pieczy zastępczej lub placówce wsparcia dziennego. Działalność zespołów multiprofesjonalnych ma na celu zapewnienie optymalnych warunków do udzielenia jak najbardziej adekwatnej pomocy, biorąc pod uwagę sytuację dziecka oraz całej rodziny, w szczególności w odniesieniu do stopnia zaawansowania kryzysu w rodzinie.

Wspólny namysł nad sytuacją rodziny, skutkuje komplementarnością działań i buduje zasadę współodpowiedzialności za przyjęty plan pomocy na rzecz rodziny. Do działających w oparciu o zasadę ponadsektorowej współpracy zespołów multiprofesjonalnych zaliczyć można:

- **Koalicje skupione wokół Rejonowych Zespołów Interdyscyplinarnych**, których działalność skierowana jest głównie na przyjęcie wspólnego planu wsparcia oraz monitorowania sytuacji rodzin, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji –dotkniętych przemocą, uzależnieniami, czy niepełnosprawnością. Zespoły działają przy czterech Dzielnicowych Ośrodkach Pomocy Społecznej, a spotkania odbywają się średnio raz w miesiącu w każdym z w/w ośrodków.

- **Zespoły Kwalifikacyjne**, których celem jest dopasowanie poziomu pracy socjalnej (intensywnej, pogłębionej i regularnej) do stopnia zaawansowania kryzysu w rodzinie. Oferta kierowana jest do rodzin, w których zdiagnozowano w szczególności występowanie trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W sytuacji zdiagnozowania w rodzinie braku motywacji do współpracy, rodzinie przyznaje się asystenta rodziny. Podobnie jak w przypadku Rejonowych Zespołów Interdyscyplinarnych, Zespoły Kwalifikacyjne odbywają się w czterech Dzielnicowych Ośrodkach Pomocy Społecznej oraz Zespole ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną MOPS Gdynia.
- **Zespoły do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka**, mające na celu wypracowanie jak najbardziej adekwatnej oferty wsparcia na rzecz dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej, przy uwzględnieniu metody pracy z dzieckiem i rodziną w ramach planu pomocy dziecku. Zadaniem zespołów jest również ustalenie zasadności dalszego pobytu dziecka w placówce, bądź w formach pieczy zastępczej, a także informowanie sądu o ewentualnej potrzebie umieszczenia dziecka w innej placówce, w tym w młodzieżowym ośrodku socjoterapii, młodzieżowym ośrodku wychowawczym czy ośrodku leczniczym. Spotkania Zespołu odbywają się w siedzibie Zespołu ds. rodzinnej pieczy zastępczej MOPS Gdynia, bądź w siedzibie placówki sprawującej opiekę nad dzieckiem, co najmniej z razy w roku dla każdego dziecka.
- **Zespoły rekrutująco-monitorujące**, powoływane przy placówkach wsparcia dziennego. Działają na dwóch płaszczyznach. Celem pierwszej – rekrutacyjnej – jest zakwalifikowanie dziecka do jak najbardziej adekwatnego poziomu oddziaływania, przy udziale oferty wsparcia specjalistycznego. Drugą funkcją zespołów jest monitorowanie realizacji założeń opracowanego planu pracy z dzieckiem oraz ocena postępów dziecka w poszczególnych obszarach jego rozwoju.

Elementem systemowego wsparcia rodzin, przy realizacji którego zaangażowane jest grono specjalistów, reprezentujących różne instytucje są **plany pracy z dzieckiem i rodziną**. Takie plany mają charakter interdyscyplinarny, to znaczy angażują specjalistów z podmiotów i instytucji, mających w swoich zasobach ofertę, z której może skorzystać konkretna rodzina. Plany funkcjonują na różnych poziomach wsparcia i są odzwierciedleniem wspólnie przyjętej strategii koalicjantów, w celu poprawy sytuacji w rodzinie. Zaliczyć do nich można:

- **plany pomocy rodzinie**, koordynowane przez pracowników socjalnych na trzech poziomach pracy socjalnej, w tym pracowników intensywnej pracy socjalnej,
- **plany pracy z rodziną**, koordynowane przez asystentów rodziny i skierowane do rodzin, mających problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej,
- **plany pomocy dziecku**, koordynowane przez koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej na rzecz dzieci umieszczonych w instytucjonalnych i rodzinnych formach pieczy zastępczej,

- **indywidualne plany usamodzielnień**, koordynowane przez pracowników ds. usamodzielnień i skierowane do osób opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- **indywidualne plany wychodzenia z bezdomności**, koordynowane przez pracowników Centrum Reintegracji i Interwencji i Mieszkaniowej.

W tak przyjętych planach pomocy, ogromne znaczenie ma zarówno sprawna komunikacja, jak i możliwość szybkiego reagowania szczególnie w sytuacjach interwencyjnych, czy nagłego kryzysu. Plany podlegają stałemu procesowi monitorowania i w razie potrzeby są modyfikowane, w zależności od zaobserwowanych zmian sytuacji w rodzinie.

Udział koalicji zaznacza się również przy budowaniu **wieloletnich programów sektorowych**, które scalają priorytetowe kierunki działań dla poszczególnych obszarów wsparcia społecznego. Zasada ponadsektorowego planowania i realizacji działań, w odniesieniu do obszaru wsparcia dziecka i rodziny ma swoje odzwierciedlenie w poszczególnych programach sektorowych, przyjętych do realizacji przez Radę Miasta Gdyni, bądź będących w trakcie opracowania. W przygotowaniu dokumentów każdorazowo biorą udział przedstawiciele instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz przedstawiciele środowisk samopomocowych, skupionych wokół danej tematyki. W latach 2014–2016 opracowano i przyjęto do realizacji: *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016–2020*, *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020* oraz *Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii i Uzależnieniom Behawioralnym w Gdyni na lata 2016–2020*.

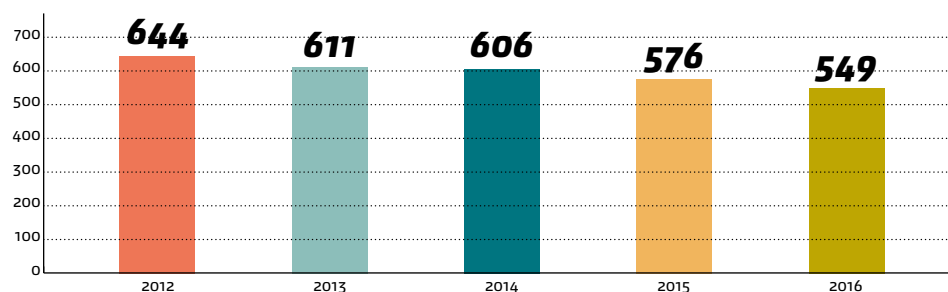
Współpraca interdyscyplinarna, oprócz w/w programów sektorowych, skupia się również na problematyce wynikającej z aktualnej sytuacji społecznej oraz pojawiających się potrzeb w zakresie wypracowania rozwiązań służących poszczególnym grupom społecznym. Z początkiem 2016 roku decyzją władz miasta zawiązana została ponadsektorowa grupa zadaniowa w skład której weszli przedstawiciele kluczowych instytucji i organizacji działających w obszarze wspierania rodzin i dzieci, której zadaniem było zdiagnozowanie miejskich zasobów i deficytów w obszarze zabezpieczenia zdrowotnego gdyńskich rodzin z dziećmi, a następnie wypracowanie kierunków działań do realizacji w tym obszarze. W pracach koalicji uczestniczyli przedstawiciele kilkunastu podmiotów i instytucji miejskich, w tym z obszaru pomocy społecznej, edukacji, ochrony zdrowia. W efekcie spotkania przyjęty został plan działań, którego celem jest podniesienie jakości systemu opieki nad rodziną na terenie Gdyni, uwzględniający wsparcie w najważniejszych obszarach funkcjonowania rodziny, w szczególności ochrony zdrowia oraz dostępu do wsparcia specjalistycznego.

Standardem staje się także zasada multidyscyplinarnego podejścia do rodzin, dzieci i młodzieży, wymagających wsparcia psychologicznego i terapeutycznego. Zapoczątkowano proces kompleksowych diagnoz w celu uzyskania całościowego obrazu rodziny jako organizmu, którego funkcjonowanie zależy od kondycji każdego z jej członków. Na podstawie diagnozy proponowana jest kompleksowa oferta dla całej rodziny, obejmująca adekwatne postępowanie psychologiczne i terapeutyczne. W dalszej kolejności planuje się rozwijanie

oferty wsparcia terapeutycznego obejmującego kompleksowo wszystkich członków rodziny oraz uzupełnienie oferty o terapię systemową dla rodzin jako elementu, który do tej pory był niedowartościowany. Znacznej uwagi wymaga również zabezpieczenie adekwatnej oferty dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych, w szczególności utworzenie w Gdyni dziennego oddziału opieki psychiatrycznej.

03.4. Rozwijanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem oraz doskonalenie standardów wsparcia w pieczy zastępczej

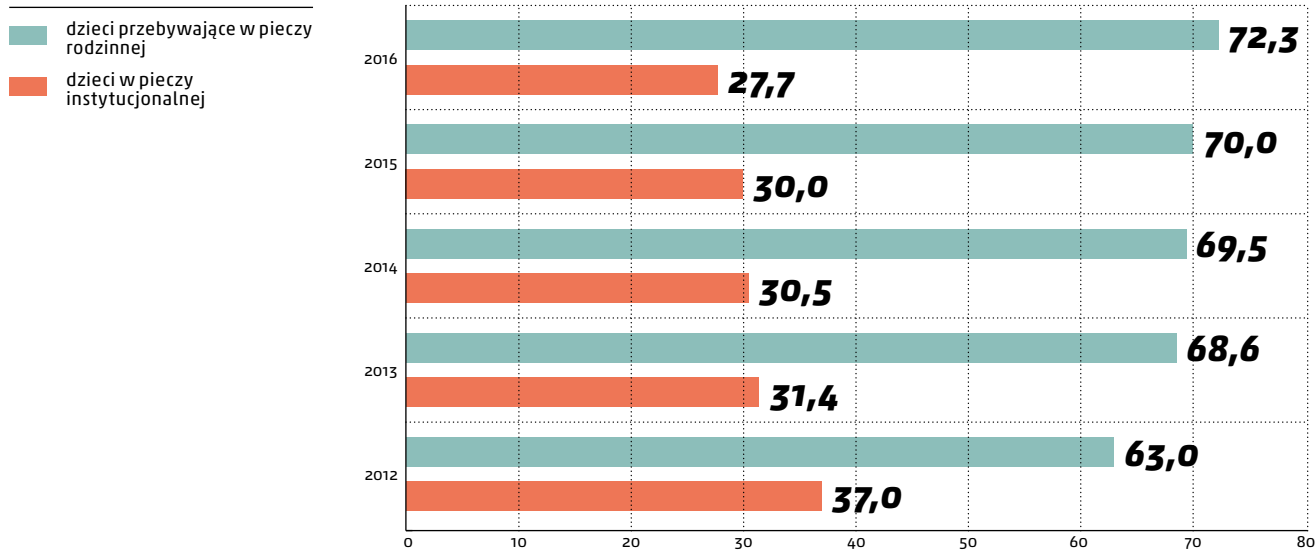
Gdyński system wsparcia dziecka i rodziny, poprzez dobre rozeznanie potrzeb oraz włączanie dedykowanych ofert wsparcia, stara się w jak największym stopniu zabezpieczyć rodziny przed rozpadem i koniecznością umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Profilaktyka prowadzona na wczesnym etapie trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz pojawiających się kryzysów, mających wpływ na spójność i funkcjonowanie rodziny, przyczyniła się w ciągu ostatnich lat do znacznego ograniczenia napływu dzieci do pieczy zastępczej (por. 2012 – **644** dzieci przebywające w różnych formach pieczy zastępczej VS. 2016 – **549** dzieci; zob. wykres nr 5). Dodatkowo, analiza danych z ostatnich lat wskazuje na utrzymującą się liczbę dzieci powracających z rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej do rodzin naturalnych (por. w okresie 2011–2013 powróciło 112 dzieci VS. w okresie 2014–2016 – 101 dzieci).

Wykres nr 5
Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej w latach 2012–2016

Funkcjonujące rozwiązania w obszarze gdyńskiej pieczy zastępczej, koncentrują się na zapewnieniu dzieciom jak najlepszych warunków do wychowania i rozwoju. Przede wszystkim rozwijana jest sieć rodzinnych form pieczy zastępczej, czy to w odniesieniu do rodzin zastępczych (spokrewnionych, zawodowych i niezawodowych), czy też rodzinnych domów dziecka (por. wykres nr 3). Dowartościowanie rodzinnych form pieczy zastępczej skutkuje również utrzymującą się od kilku lat korzystną proporcją pomiędzy liczbą dzieci przebywa-

jących w rodzinnej pieczy zastępczej a liczbą dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej (por. 2012 rok **63,0%** dzieci w pieczy rodzinnej VS. **37,0%** w pieczy instytucjonalnej VS. 2016 rok – odpowiednio **72,3%** i **27,7%**; zob. wykres nr 6) oraz możliwością umieszczania wszystkich dzieci poniżej 10 roku życia w pieczy rodzinnej. Mimo iż ostatnie będzie stanowić obowiązek ustawowy dopiero od roku 2020, w Gdyni przypadki umieszczania dzieci poniżej 10 roku życia w pieczy instytucjonalnej nie mają miejsca.

Wykres nr 6
Proporcja pomiędzy odsetkiem dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej a odsetkiem dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej w latach 2012-2016

Istotnym elementem systemu jest funkcjonująca oferta dla dzieci i młodzieży, u których zdiagnozowano znaczne deficyty w rozwoju, czy też trudności w funkcjonowaniu psychospołecznym. Zarówno w pieczy rodzinnej jak i instytucjonalnej, każde dziecko wymagające pomocy obejmowane jest dedykowanymi formami wsparcia specjalistycznego udzielanego zarówno przez specjalistów zatrudnionych w Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej (aktualnie zespół zatrudnia 15 koordynatorów pieczy zastępczej, 6 psychologów i 3 pedagogów) i w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, jak i przez podmioty zewnętrzne, w ramach usług zleczanych przez gminę. Należy zaznaczyć, że pomoc psychologiczna kierowana jest również do gdyńskich dzieci, wychowujących się w rodzinnych formach pieczy zastępczej poza Gdynią. W przypadku, gdy nie ma możliwości zapewnienia pomocy psychologicznej ze strony powiatu właściwego dla miejsca pobytu dziecka (refundowanej przez Gminę Miasta Gdynia), zapewniana jest pomoc bezpośrednio przez specjalistę zatrudnionego w Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej.

Jednym z diagnozowanych zaburzeń, mających istotny wpływ na funkcjonowanie psychospołeczne dzieci przebywających w pieczy zastępczej, jest syndrom zaburzenia więzi (w skrócie RAD). Objawia się on m.in. brakiem zdolności do stworzenia trwałej relacji z opiekunem i wynikać może z zaniedbań ze strony rodziców bądź opiekunów na wczesnym etapie rozwoju dziecka. Powyższe rodzi konkretne problemy w sytuacjach zabezpieczenia dzieci z syndromem RAD w rodzinnych formach pieczy zastępczej. Dzieci te mają bowiem ogromne trudności z adaptacją do nowych warunków, w szczególności w nawiązaniu pozytywnej relacji z nowymi opiekunami, czy z rodzicami zastępczymi zaś znaczącą poprawę ich funkcjonowania obserwuje się po umieszczeniu w formie pieczy instytucjonalnej.

W katalogu form wsparcia specjalistycznego dostępne są zarówno konsultacje, jak i terapie indywidualne oraz rodzinne. W Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej prowadzone są grupy wsparcia dla rodzin zastępczych zawodowych, niezawodowych oraz spokrewnionych. Organizowane są także szkolenia, mające na celu podniesienie kompetencji wychowawczych, skierowane do rodzin zastępczych. Natomiast dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz prowadzący rodzinne domy dziecka i osoby pełniące funkcję zawodowych rodzin zastępczych biorą udział w regularnych zajęciach edukacyjno-szkoleniowych. Z kolei w ofercie wsparcia grupowego, kierowanego do dzieci i młodzieży znajdują się zajęcia psychoedukacyjne i socjoterapeutyczne. Zakres wsparcia specjalistycznego kierowanego do dzieci i młodzieży, wychowującej się w instytucjonalnej pieczy zastępczej pokrywa się w większości z w/w wsparciem i obejmuje terapię indywidualną, socjoterapię i zajęcia grupowe o charakterze społeczności terapeutycznej. W zależności od indywidualnie zdiagnozowanych potrzeb, zabezpieczony jest również dostęp do leczenia psychiatrycznego oraz zapewnione kompleksowe wsparcie dla dzieci i młodzieży z podejrzeniem zespołu FASD (w ramach usług oferowanych przez Gdyńskie Centrum Diagnozy i Terapii FASD).

Aktualnie w formach pieczy instytucjonalnej przebywa duża grupa wychowanków o specyficznych potrzebach wynikających z ich stanu zdrowia. Ze względu na słabe rokowania co do możliwości ich powrotu do rodzin naturalnych lub umieszczenie w rodzinnej pieczy odsetek takich dzieci do całości populacji dzieci przebywających w pieczy ciągle powiększa się. Mając to na uwadze należy liczyć się z niedługą perspektywą przygotowania tych podopiecznych do wejścia w proces usamodzielnienia, co stanowi kolejne wyzwanie dla funkcjonującego systemu wsparcia. W instytucjonalnej pieczy zastępczej grupa wychowanków posiadała poważne deficyty w obszarze zdrowia psychicznego i somatycznego. W 2016 roku 13 dzieci i młodzieży zostało poddanych leczeniu psychiatrycznemu.

Gdynia wprowadziła wysokie standardy dla zapewnienia jak najlepszych warunków dzieciom i młodzieży, trafiającym do pieczy zastępczej. Każde dziecko umieszczane w pieczy zastępczej, diagnozowane jest pod kątem rozwoju psychofizycznego, zaś jego opiekun otrzymuje zalecenia do dalszej pracy z dzieckiem. Indywidualna sytuacja i rozwój dziecka są omawiane podczas spotkań zespołów specjalistów, okresowo oceniających zasadność dalszego przebywania dziecka w pieczy zastępczej. Systematyczny monitoring sytuacji dziecka umożliwia maksymalne skrócenie czasu pobytu dziecka w zastępczych formach opieki.

Wszystkim osobom, prowadzącym Rodzinne Domy Dziecka a nie posiadającym własnego lokalu, Gmina Miasta Gdyni udziela wsparcia w postaci pokrycia kosztów jego wynajmu i/ lub wykonania niezbędnego przystosowania lokalu do zamieszkania. Polityka samorządu, zmierzająca do zapewnienia dogodnych warunków do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, przekłada się na wzrost zarówno zainteresowania osób chętnych do ich prowadzenia, jak i liczby dostępnych miejsc w pieczy rodzinnej.

03.5. Wspieranie osób usamodzielnianych w procesie wchodzenia w dorosłość

Szczególnie ważnym momentem dla młodzieży wychowującej się w różnych formach pieczy zastępczej jest wejście w proces usamodzielnia, który zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej rozpoczyna się w momencie ukończenia przez młodą osobę 18 roku życia. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że aby proces ten był efektywny i stanowił realne przygotowanie do wejścia młodej osoby w dorosłość, musi zostać rozpoczęty dużo wcześniej, tj. co najmniej na dwa lata przed osiągnięciem pełnoletności. Istotną rolę odgrywa także zaangażowanie w proces usamodzielnienia, zarówno samego wychowanka, osoby czuwającej nad programem usamodzielnienia (opiekuna usamodzielnień), jak i środowiska udzielającego wsparcia w tym zakresie.

Dobór opiekuna usamodzielnień ma istotne znaczenie dla całego procesu realizacji Indywidualnego Programu Usamodzielnień. Opiekun powinien być osobą, do której wychowanek ma zaufanie oraz która – znając ścieżkę życiową i środowisko osoby usamodzielnianej – będzie umiała zmotywować go do świadomego udziału w procesie usamodzielnienia. Opiekun usamodzielnień to najczęściej osoba ze środowiska, w którym młoda osoba dorastała tj. jeden z rodziców zastępczych, dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej lub rodzinnej, pracownik socjalny, czy wychowawca. W niektórych przypadkach taka forma zabezpieczenia wsparcia – chociaż w pełni zgodna z obowiązującymi regulacjami prawa – okazuje się niewystarczająca w odniesieniu do rzeczywistych potrzeb osób usamodzielnianych, szczególnie młodych dorosłych, których dotyczą problemy zdrowotne (zaburzenia psychiczne, zaburzenia emocji, choroby psychiczne, FASD, RAD).

W realizacji procesu usamodzielnienia istotne znaczenie ma rozwój umiejętności społecznych i poznanie praktycznych aspektów związanych z samodzielnym życiem. Na potrzebę tą odpowiada oferta Placówki Animacji Środowiskowej „Starter” przy Zespole Placówek Specjalistycznych, dedykowana wychowankom placówek opiekuńczo-wychowawczych w wieku od 16 roku życia. Placówka oferuje zajęcia prowadzone metodą warsztatową, podczas których uczestnicy zdobywają praktyczne umiejętności niezbędne w dorosłym życiu, w takich obszarach jak rynek pracy, edukacja czy organizacja czasu wolnego. Program zajęć obejmuje m.in.: doradztwo zawodowe i prawne, edukację ekonomiczną, trening umiejętności społecznych, profilaktykę zdrowotną, psychoedukację seksualną, wizyty w instytucjach, czy zapoznanie z ofertą placówek pomocowych.

Dowartościowanie ważnych elementów, związanych z procesem usamodzielniania wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze stanowi wyzwanie stojące przed gdyńską pieczę zastępczą na najbliższe lata. Dotychczasowe doświadczenia wskazują bowiem, że wzmocnienia wymaga element związany zarówno z profesjonalizacją funkcji opiekuna osób usamodzielnianych, jak i zapewnieniem młodym osobom szerokiego dostępu do wsparcia specjalistycznego, w tym ciągłości wsparcia psychologicznego po opuszczeniu placówki opiekuńczo-wychowawczej. Systemowe działania powinny z jednej strony do wyposażenia młodego człowieka w umiejętności i wiedzę potrzebną w dorosłym życiu, zapewnienia adekwatnej pomocy specjalistycznej, a w szerszym aspekcie minimalizowania ryzyka powrotu tej osoby do systemu pomocy społecznej.

03.6. Nagrody i wyróżnienia w obszarze gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny

Gdyńskie rozwiązania, realizowane na polu wsparcia dziecka i rodziny doceniane są w ogólnopolskich konkursach. W 2014 roku Gdynia zdobyła nagrodę specjalną konkursu Pary Prezydenckiej „Dobry Klimat dla Rodziny”. Jego celem jest docenienie i upowszechnienie prorodzinnych inicjatyw, by stały się inspiracją i wzorem dla innych samorządów. Wyróżniono 3 inicjatywy realizowane w Gdyni: projekt systemowy MOPS Gdynia pn. „Rodzina bliżej siebie”, Centrum Aktywnego Mieszkańca „Klub Osiedlowy Apteka” wraz z Klubem Młodzieżowym „Kreatywni” oraz kampanię społeczną „MAMY więcej”.

W latach 2015 i 2016, podczas odbywającego się rokrocznie Kongresu Rodzicielstwa Zastępczego, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni dwa razy z rzędu został wyróżniony za wzorowy rozwój rodzinnej pieczy zastępczej. Organizatorem Kongresów jest Koalicja na Rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej, skupiająca organizacje pozarządowe oraz środowiska działające na rzecz dzieci wychowujących się w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka oraz ich opiekunów.

Docenieniem dokonań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny było również przyznanie w 2016 roku Srebrnego Drzewka dla Zastępcy dyrektora MOPS w Gdyni, zarządzającemu obszarem wsparcia dziecka i rodziny. Nagrodę przyznano za tworzenie i rozwijanie wysokich standardów jakości usług instytucji pomocy społecznej oraz upowszechnianie dobrych praktyk z zakresu integracji i polityki społecznej.

04. ANALIZA SWOT

Mocne strony

- Utrzymująca się tendencja spadkowa liczby dzieci trafiających do pieczy zastępczej, w tym do pieczy instytucjonalnej.
 - Korzystna i stale poprawiająca się proporcja pomiędzy rodzinnymi i instytucjonalnymi formami opieki nad dzieckiem.
 - Osiągnięcie obowiązkowych standardów wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przed obowiązkowym terminem.
 - Wysoka jakość pracy socjalnej, dzięki wdrożeniu innowacyjnych rozwiązań systemowych w tym m.in. trójpodziału pracy socjalnej.
 - Systematyzowanie działań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny poprzez opracowanie horyzontalnych planów rozwoju w dokumentach strategicznych.
 - Wysoki poziom reagowania systemu na zdiagnozowane potrzeby w oparciu m.in. o współpracę międzyinstytucjonalną i budowanie zespołów multiprofesjonalnych.
 - Silnie działająca gdyńska koalicja na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
 - Wzrost samoorganizacji mieszkańców, w tym zawiązywanie się nieformalnych grup np. Kluby Rodzica.
 - Szeroka oferta usług o charakterze środowiskowym oferowanych przez podmioty działające w dzielnicach, m.in. w ramach programu Gdynia Rodzinna.
 - Adekwatna do potrzeb oferta usług o charakterze specjalistycznym odpowiadająca na specyficzne potrzeby rodzin.
-

Słabe strony

- Mechanizmy do systematycznej i kompleksowej oceny skuteczności działań wymagające dalszego rozwoju.
 - Niepełny katalog instrumentów wsparcia dedykowanych osobom usamodzielnianym opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, rodziny zastępcze, MOW-y, MOS-y i zakłady poprawcze oraz niewystarczający poziom koordynacji działań dedykowanych tej grupie.
 - Niepełna oferta dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych, w tym brak dziennej opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży.
 - Niewystarczająca oferta wsparcia terapeutycznego obejmującego kompleksowo wszystkich członków rodziny.
-

- Udzielanie pomocy fakultatywnej rodzinnym formom pieczy zastępczej wykraczającej poza standardowe wsparcie.
- Sieć placówek wsparcia dziennego włączona do zintegrowanego systemu wsparcia rodziny.
- Włączanie do systemu wsparcia oferty dla młodych osób rozpoczynających proces usamodzielnienia, m.in. Placówka Animacji Środowiskowej „Starter”, mieszkania wspierane.

Szanse

- Zmniejszająca się liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.
- Dalszy rozwój partnerstwa koalicyjnego w obszarze wsparcia dziecka i rodziny poprzez włączanie nowych podmiotów, zapewnianie warunków do podnoszenia jakości działań oraz gotowość do wymiany wiedzy i informacji.
- Dostęp do wsparcia finansowego ze źródeł zewnętrznych (np.: MRPiPS, UE).
- Udział sektora biznesowego w procesie wspierania rodzin w ramach tzw. biznesu społecznie zaangażowanego.
- Finansowany ze środków UE projekt usług społecznych realizowany przez ZPS wspólnie z partnerstwem zrzeszającym Placówki Wsparcia Dziennego.

Zagrożenia

- Wzrastająca liczba rodzin napływowych z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi.
- Częste zmiany miejsca zamieszkania rodzin z wieloma problemami, które unikają kontaktu z pomocą społeczną.
- Brak motywacji części rodzin objętych wsparciem do zmiany swojej sytuacji życiowej.
- Prawdopodobieństwo powrotu rodzin do systemu pomocy społecznej, w tym m.in. osób, które przeszły proces usamodzielnienia.
- Utrzymująca się grupa klientów stale korzystająca ze wsparcia pomocy społecznej.
- Poszerzanie się grup dzieci i młodzieży ze specyficznymi potrzebami, wymagających wypracowania nowej formuły przygotowania do usamodzielnienia.
- Restrykcyjność przepisów o ochronie danych osobowych, utrudniająca przekazywanie pomiędzy różnymi podmiotami informacji, niezbędnych do udzielania klientom adekwatnego wsparcia.
- Zmiany społeczno-cywilizacyjne wpływające na rozpad więzi w rodzinie i pojawianie się nowych problemów społecznych, m.in. dzieci zapracowanych rodziców, eurosieroctwo, uzależnienia behawioralne, w tym fonoholizm.

Wizja systemu, cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki

CEL STRATEGICZNY

Podniesienie efektywności gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny, skutkujące ograniczeniem liczby dzieci i młodzieży w pieczy zastępczej.

WIZJA SYSTEMU WSPARCIA DZIECKA I RODZINY W ROKU 2020

System wsparcia dziecka i rodziny w 2020 roku jest skuteczny w sferze rozpoznawania potrzeb. Oferta działań jest kompleksowa, ale jednocześnie dająca możliwość elastycznego reagowania na pojawiające się wyzwania, zarówno te systemowe, jak i dotyczące pojedynczych dzieci/rodzin. Działania systemu są efektywne dzięki harmonizacji działań wszystkich podmiotów na rzecz pełnej integracji gdyńskich rodzin. Kluczowym elementem systemu jest szeroko rozumiana profilaktyka, mająca ograniczyć dopływ dzieci do pieczy zastępczej oraz reintegracja rodzin.

Cele szczegółowe	Kierunki działań	Rezultaty	Wskaźniki
<p>01/ Podniesienie adekwatności działań systemu wsparcia i rozwijanie oferty dostępnych usług na rzecz rodzin i pieczy zastępczej.</p>	<p>01.1/ Wzmacnianie działań profilaktycznych skierowanych do rodzin zagrożonych rozpadem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost skuteczności oddziaływań profilaktycznych wobec rodziny. • Spadek liczby dzieci nowo umieszczanych w systemie pieczy zastępczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykaz oferty o charakterze profilaktycznym, skierowanej do rodzin zagrożonych rozpadem. • Liczba osób i rodzin, które skorzystały z dedykowanej oferty wsparcia o charakterze profilaktycznym. • Liczba dzieci nowo umieszczanych w systemie pieczy zastępczej.
	<p>01.2/ Wzmacnianie działań reintegracyjnych skierowanych do rodzin starających się o powrót dzieci z pieczy zastępczej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost skuteczności oddziaływań reintegracyjnych wobec rodziny. • Wzrost liczby dzieci powracających z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykaz oferty o charakterze reintegracyjnym, skierowanej do rodzin starających się o powrót dzieci z pieczy zastępczej. • Liczba osób i rodzin, które skorzystały z dedykowanej oferty wsparcia o charakterze reintegracyjnym. • Liczba dzieci, które powróciły z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych.
	<p>01.3/ Poszerzenie oferty dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost dostępności do ofert dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykaz ofert dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych. • Liczba dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych, które skorzystały z dedykowanej oferty wsparcia.
	<p>01.4/ Poszerzenie oferty terapeutycznej o usługi obejmujące wszystkich członków rodziny.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost kompleksowości i skuteczności oddziaływań terapeutycznych wobec rodziny. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykaz oferty terapeutycznej skierowanej do rodzin. • Liczba rodzin objętych komplementarną ofertą terapeutyczną.

Cele szczegółowe	Kierunki działań	Rezultaty	Wskaźniki
<p>02/ Podniesienie adekwatności działań na rzecz skuteczniejszego i efektywniejszego procesu usamodzielnienia wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze.</p>	<p>02.1/ Udoskonalenie systemu zarządzania obszarem problemowym, obejmujące profesjonalizowanie kadry oraz zmianę struktury organizacyjnej Zespołu Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost profesjonalizacji działań ośrodka pomocy społecznej poprzez wyodrębnienie w strukturze MOPS Gdynia zespołu zadaniowego prowadzącego pracę socjalną na rzecz osób usamodzielnianych. Zmiana systemu zarządzania obszarem problemowym poprzez wyodrębnienie w strukturze MOPS Gdynia funkcji koordynatora, obejmującej działania związane z pracą socjalną na rzecz osób usamodzielnianych. Zwiększenie poziomu adekwatności działań poprzez poszerzenie oferty wsparcia o nowy instrument w postaci zawodowej funkcji opiekuna osoby usamodzielnianej. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób zatrudnionych w MOPS Gdynia wykonujących wyłącznie pracę socjalną na rzecz osób usamodzielnianych. Osadzenie w MOPS funkcji koordynatora działań procesów usamodzielnienia. Ustalone w formie dokumentu warunki brzegowe dla funkcji zawodowego opiekuna osoby usamodzielnianej. Liczba osób zatrudnionych w charakterze zawodowego opiekuna osób usamodzielnianych.
	<p>02.2/ Wprowadzenie zasady multidyscyplinarnego podejścia do planowania i ewaluacji procesu usamodzielnienia wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost zaangażowania multiprofesjonalnego w opracowywanie planów pracy z osobą usamodzielnianą, u której stwierdzono poważne deficyty w funkcjonowaniu społecznym oraz w zakresie kondycji zdrowotnej, w tym zdrowia psychicznego. Wzrost adekwatności i kompletności planów pracy z osobą usamodzielnianą poprzez powoływanie dedykowanych zespołów ds. osoby usamodzielnianej złożonych z grona specjalistów, planujących i monitorujących proces usamodzielnienia. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba spotkań zespołów ds. osób usamodzielnianych. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach zespołów ds. osób usamodzielnianych. Liczba instytucji reprezentowanych przez osoby uczestniczące w spotkaniach zespołów ds. osób usamodzielnianych. Liczba osób usamodzielnianych, na rzecz których powołano zespoły ds. osób usamodzielnianych. Liczba planów pracy z osobą usamodzielnianą wypracowanych z udziałem zespołów interdyscyplinarnych.

Cele szczegółowe	Kierunki działań	Rezultaty	Wskaźniki
	<p>02.3/ Poszerzenie oferty wsparcia specjalistycznego podwyższającego poziom adekwatności realizowanych działań, w tym wsparcia psychologicznego i terapeutycznego, dla osób usamodzielnianych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost dostępu do wsparcia specjalistycznego, w tym psychologicznego i terapeutycznego, dla osób usamodzielnianych. 	<ul style="list-style-type: none"> Wykaz oferty wsparcia specjalistycznego, skierowanego do osób usamodzielnianych, z wyszczególnieniem oferty wsparcia psychologicznego. Liczba osób usamodzielnianych, które skorzystały z oferty wsparcia specjalistycznego, w tym psychologicznego.
<p>03/ Udoskonalenie systemu diagnozy potrzeb oraz wypracowanie mechanizmów do systematycznej i kompleksowej oceny skuteczności działań.</p>	<p>03.1/ Realizacja badania socjologicznego w zakresie potrzeb osób usamodzielnianych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost poziomu identyfikacji potrzeb osób usamodzielnianych. 	<ul style="list-style-type: none"> Opracowany raport badawczy.
	<p>03.2/ Opracowanie koncepcji ewaluacji w zakresie dostępności ofert wsparcia w odniesieniu do potrzeb poszczególnych grup odbiorców.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost poziomu identyfikacji potrzeb poszczególnych grup odbiorców w kontekście dostępności do ofert wsparcia. 	<ul style="list-style-type: none"> Opracowana w formie dokumentu koncepcja ewaluacji w zakresie dostępności ofert wsparcia w odniesieniu do potrzeb poszczególnych grup odbiorców.
	<p>03.3/ Opracowanie koncepcji ewaluacji w zakresie uczestnictwa zespołów multiprofesjonalnych w realizacji planów wsparcia na rzecz rodzin.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost poziomu integracji i harmonizacji działań międzyinstytucjonalnych na etapie planowania i realizacji planów wsparcia oraz ich ewaluowania. 	<ul style="list-style-type: none"> Opracowana w formie dokumentu koncepcja ewaluacji w zakresie uczestnictwa zespołów multiprofesjonalnych w realizacji planów wsparcia na rzecz rodzin.

Limit rodzin zastępczych na lata 2017–2019

Biorąc pod uwagę art. 180 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wskazujący na konieczność określenia limitów dotyczących tworzenia rodzin zastępczych zawodowych, zakłada się następujący plan zawierania umów z rodzinami zastępczymi z podziałem na lata 2017–2019. Limit został określony na podstawie rozeznania potrzeb i dotychczasowych doświadczeń w odniesieniu do liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej.

Forma rodzinnej pieczy zastępczej	2017	2018	2019
rodziny zastępcze zawodowe	5	5	5

IV

Monitoring i ewaluacja programu

Koordynatorem programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni.

Za bezpośrednią realizację i monitoring jego celów szczegółowych odpowiedzialne są następujące podmioty:

- 01/ w zakresie celu szczegółowego nr 1** – Zespół Placówek Specjalistycznych, cztery Dzielnicowe Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Zespół ds. rodzinnej pieczy zastępczej MOPS Gdynia,
- 02/ w zakresie celu szczegółowego nr 2** – Zespół ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia,
- 03/ w zakresie celu szczegółowego nr 3** – Zespół ds. rozwoju pomocy społecznej MOPS Gdynia we współpracy z czterema Dzielnicowymi Ośrodkami Pomocy Społecznej.

Monitoring będzie polegał na zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących zrealizowanych zadań w ramach przedmiotowego Programu i w oparciu o określony katalog wskaźników, we współpracy z podmiotami zaangażowanymi w jego realizację. Monitorowanie Programu umożliwi obserwację realizacji zadań, ocenę stopnia osiągnięcia rezultatów, aktualną identyfikację problemów i weryfikację założonych celów. Przyjmuje się roczny tryb prowadzenia monitoringu, w tym sporządzenie trzech raportów monitoringowych z realizacji Programu.

Ewaluacja Programu będzie dokonana na koniec jego realizacji przez niezależny podmiot zewnętrzny.

V

Finansowanie programu

Program będzie finansowany ze środków własnych pochodzących z budżetu Miasta Gdyni. Przewiduje się również aplikowanie o środki ze źródeł zewnętrznych, w szczególności programów ukierunkowanych na wsparcie dziecka i rodziny.

VI

Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne przeprowadzono w maju 2017 roku, w oparciu o Zarządzenie Nr 6082/17/VII/R Prezydenta Miasta Gdyni z dnia 25.04.2017r. Uwagi, które wpłynęły w wyniku konsultacji społecznych zostały uwzględnione w niniejszym dokumencie.

Podsumowanie

Gdyński system wsparcia dziecka i rodziny charakteryzuje się wysokimi standardami realizowanych usług, które mają na celu zapewnienie spójności rodziny oraz tworzenie jak najlepszych warunków do rozwoju dzieciom wychowującym się w różnych formach pieczy zastępczej.

Wprowadzane systematycznie rozwiązania w systemie pracy z rodzinami w obszarze profilaktyki – intensywna praca socjalna z rodzinami, asystentura rodzin, a także zintegrowana sieć placówek wsparcia dziennego – zaowocowały znaczącym zmniejszeniem się liczby dzieci kierowanych do zastępczych form opieki, a co za tym idzie pozostaniem dzieci z ich rodzicami. Podejmowanie działań już na pierwszym etapie pojawienia się kryzysu w rodzinie, zapobiega pogłębianiu się problemów i pozwala na skrócenie czasu oddziaływania. Dzieci oraz ich rodzice mogą korzystać z oferty miasta, która jest rozwijana w bezpośrednim odniesieniu do zgłaszanych potrzeb.

Polityka gdyńskiego samorządu – stawiająca na rozwój rodzinnych form opieki nad dzieckiem oraz zapewnienie oferty reintegracyjnej – powoduje, że w Gdyni z roku na rok systematycznie maleje liczba dzieci przebywających w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Gdynia była jednym z pierwszych miast w Polsce, które zamknęły duży dom dziecka, kładąc nacisk na prowadzenie systemowych działań ukierunkowanych na deinstytucjonalizację wsparcia.

Efektywność systemu wzmacniana jest poprzez funkcjonowanie silnych koalicji, działających na rzecz rodzin, w oparciu o zasadę partnerstwa ponadsektorowego, a także prowadzenie regularnych badań w tym obszarze, pozwalających na dostosowanie systemu wsparcia do zachodzących zmian. Istotnym elementem, wzmacniającym rolę rodziny w polityce realizowanej przez miasto, jest Program Gdynia Rodzinna, który scala i systematyzuje usługi, projekty oraz pomysły skierowane do rodzin w jeden, spójny, uzupełniający się system wsparcia.

Gdyńskie rozwiązania z obszaru wsparcia dziecka i rodziny są dostrzegane i doceniane w skali ogólnopolskiej. W ostatnich latach miasto zostało laureatem prestiżowych nagród za efektywnie działający system.

Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2017–2019 zapewnia kontynuację dotychczasowej polityki miasta w obszarze wsparcia rodzin oraz wyznacza nowe kierunki działań, zmierzające do stworzenia optymalnych warunków dla poprawy jakości życia gdyńskich rodzin, zgodnie z ideą: „Gdynia – Miasto Przyjazne Rodzinie”.

REDAKCJA: Członkowie Zespołu redakcyjnego Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gdyni

PROJEKT GRAFICZNY, ILUSTRACJE, SKŁAD: Joanna Kurowska

DRUK I OPRAWA: Druk Studio

WYDAWCA: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni

ul. Grabowo 2, 81-265 Gdynia, tel. 58 782 01 20, 58 625 93 37, fax. 58 625 93 70, www.mopsgdynia.pl

Wydanie pierwsze

Gdynia 2017

